

ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ - РЕАЛИСТИЧЕН ВИЗИОНЕР НА МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕЊЕ^{1*}

Верица Јосимовска

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
verica.josimovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Делото ја обработува биографијата на Гоце Делчев и неговото место и улога во македонското националноослободително движење. Психолошките, идеолошките и организационите карактеристики и сеќавањата за Гоце го отсликуваат неговото дело, како творец и визионер на вистинските патишта за вековните аспирации на Македонците за слобода, независност и самобитност на македонската кауза.

Клучни зборови: Македонија, Гоце Делчев, национално- ослободително движење, 1903 год.

GOCE DELCEV- REALISTIC VISIONARY OF THE MACEDONIAN NATIONAL LIBERTATION MOVMENT

Verica Josimovska

Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
verica.josimovska@ugd.edu.mk

Abstract: The work deals with the biography of Gotse Delchev and his place and role in the Macedonian national liberation movement. The psychological, ideological and organizational characteristics and memories of Gotse reflect his work, as a creator and visionary of the true paths for the age-old aspirations of the Macedonians for freedom, independence and self-importance of the Macedonian cause. Keywords: Macedonia, Gotse Delchev, national liberation movement, 1903.

Key words: Macedonia, Gotse Delchev, national liberation movement, 1903.

На 4 мај 1903 година во селото Баница во обсадна борба со броен турски аскер херојски загинал најголемиот син на Македонија и нејзината совест и сонце - првоапостолот на македонското ослободително движење и срцето на македонската ослободителна револуција. Неговото загнување претставувало голема и ненадокнадива загуба за македонскиот народ и неговата ослободителна борба. Меѓутоа, Гоце со своите прометејски апостолски револуционерни боречки дејствени активности, визији, пораки и завети за слободна Македонија на Македонците, за подобро утре остана незаборавен со митска духовна вткаеност во срцата на македонскиот народ и Македонија како вечен инспиративен современик на човекова слобода и социјална правда. Неговиот животен револуционерен прогресивен cosвезден идеал за општочовечка слобода и прогрес бил засован врз најпрогресивните цивилизациски универзални демократски идеи: живот во слобода, социјална правда, взаемност и меѓусебно разбирање и мир меѓу народите.

Гоце се појавил на македонската историска сцена во една судбоносна и одговорно време за македонскиот народ кој уште неослободен од петвековното османлиско владеење стана објект на ново поробување од страна на соседите држави, пред сè на великобугаската буржоазија и дворот со неговите дејствувачки агентури: денационализаторската Егзархија и побугарените македонски врховисти кои веќе разорно дејствуваа во Македонија на побугарувањето на Македонците и освојување на Револуционерната организација за

¹ Рефератот е читан на Научната конференција „150 години од раѓањето на Гоце Делчев“, 3-4 Мај 2022, Скопје

анектирање на Македонија. Гоце се појави во пресвртната историска епоха кога македонскиот народ ослободен од илузиите за подарените слободи однадвор направи историско свртување кон своите ослободителни потенцијали за самоослободување со сопствени сили преку оружана борба и револуција. Гоце рано ја осознава ваквата изворна домородна ослободителна опција и животно се посветува на нејзиното реализирање. Нејзиното култивирање го започнува во родниот Кукуш, преку револуционерните кружоци во солунската гимназија и воената академија од која поради читање на социјалистичка литература е исклучен од училиштето како социјалист. Исклучувањето со радост го прима оти му се отвора широко поле да се впушти во ослободување на својата поробена татковина. Но тоа е разбрането време на формирање револуционерни ослободителни комитети во Македонија и меѓу македонската емиграција во Бугарија која ја манипулира бугарскиот двор во служба на завојувачката политика спрема Македонија и поттикнува на парадни манифестации пред странските амбасади да стекнат впечаток дека поробеното македонско население бара од Бугарија наводно да ја ослободи Македонија, а всушност да ја зароби. Гоце Делчев не ги прифатил таквите лажни манифестации и се одлучува да дејствува во поробена Македонија за нејзината слобода. За обезбедување егзистенција подава молба за учител и од штитското училишно настојателство е поставен за учител во трикласното училиште во Ново Село. Се враќа во Македонија како социјалист интернационалист. Својата одлука за доаѓање во Македонија Гоце на својот школски другар му ја аргументира со ставот дека „нашата ропска положба во Македонија определува јасно што да правам. Неопростиво е за нас, издигнати духовно повисоко, да трпиме и тегнеме и да чекаме други да не ослободуваат“. При првата средба со Даме, Гоце е прашан зошто не останал во Бугарија. Гоце одамна размислувал за формирање на ослободителна организација па продуховено одговорил "Може ли да има друго место за еден Македонец освен Македонија? - Има ли понесрекен народ од Македонскиот? Има ли некаде пошироко поле за работа отколку Македонија. Треба да се просвети и организира народот, да се вооружи, да му се вдахне верба во неговите сили - да разбере како може да се отргне од ропството и мизеријата - да му се отворат очите". Даме импресиониран од искрените Гоцеви искажувања го вклучува во организацијата и си ја поделуваат по реони ослободителната дејност. Дотогаш таа се одвивала неповрзана само во градовите. Гоце ја разбира тесната конспиративна затвореност и развива социјалдемократска дејност. Дење учителствува ноќе револуционерно дејствува и остварува солидни резултати. Штип под негово и Дамеовото раководство станува опитно поле за револуционерна педагогика: со тајни собранија на групи држел беседи за револуционерните борби на другите народи, за ослободување на Италија, Америка, се читала револуционерна литература, за револуционерниот лик на Гарибалди. Било отворено вечерно училиште во кое револуционерно се просветувале возрасните, се одржувале театарски претстави во кои актер бил и самиот Гоце. Низ разновидни дејствувачки форми се промислува за револуционерното дело во неговата целина. Голем број Штипјани биле опфатени со работата на организацијата. Штип скоро станал тврдина на револуционерното дејствување кое се ширело во неговата околина и подоцна во Банско. Гоце согледувајќи во селанството, кое преовладувало, потенцијална движечка сила за ослободителната револуција се зафатил со неговото организирање и вклучување во ослободителното дело. Неговиот ангажман бил од големо значење за омасовувањето на ослободителното движење. Во проповедите дејствувал како социјалиста интернационалиста ослободен од шовинизмот како поматувач на слободољубивата свест и сеач на омраза која го поматува човековата свест и разумот. Човековата слобода, како предуслов за непречен развој на неговите материјални и духовни способности за прогрес, за Гоце било сè, и повикувал, за неа треба да се бори за слободно да се твори, за неа ако треба и да се умре. Затоа учеството за ослободување на потиснатите и онеправданите го сметаше за светол долг на секој чесен слободољубец. Долгата петвековна неслобода на македонскиот народ ја објаснуваше со молчење на робот. „Ние ќе бидеме робови - велеше се до додека не се кренеме на востание и тоа сите како еден. Слободата ни треба нам како што ја владееме ноќта треба да го владееме и денот“. Прижелкуваната слобода Гоце ја бараше пред сè за народните маси, а после и за самата земја. Длабоко верувајќи во ослободителните сили на својот народ истиот го повикуваше самиот да

си се ослободи преку револуција. Беше противник на подарена слобода.

„Ослободувањето на Македонија лежи во внатрешното востание, кој мисли поинаку се лаже себе си и другите ги лаже” велеше. Меѓутоа, Гоце бил и против пребрзите востанија па велел: „јас не сакам востание со луѓе кој ќе ме напуштат при првиот неуспех”. Не одобрувал и неподготвени востанија, па морално-психолошко културната подготвеност на масите како нејзина движечка сила, го сметаше за превасходни укажувајќи дека револуцијата на умот, срцето и душата на еден ропски народ е најголема задача на револуционерите. Како протагониста за вистинска човекова слобода, Гоце ослободителната борба на својот народ ја градел и свесно насочувал не како борба против турскиот народ туку против одживсаниот султанско-беговски потиснувачки и експлоататорски систем и политичка тиранија како насилство на нејзиното насилство. Со ваквата своја хумана визија на македонската ослободителна борба, Гоце, претстојната слободна Македонија ја визионира како републиканска држава без кралеви и цареви со широки човечки права и политички демократски слободи за сите нејзини жители. Таа била вградена и во ослободителната политичка платформа на Македонската револуционерна организација и на нејзината ослободителна борба. За Гоце беше туѓ секаков шовинизам и национализам за кој велел дека ја заматува светлата перспектива на народната слобода.

Гоце добро ги прозрел завојувачките аспирации на балканските држави со нивните македонски врховистички слуги и агенти кои отворено ги раскринкуваше и решително осудуваше предупредувајќи ги дека македонскиот народ нема да дозволи други да решаваат за неговата судбина, па јавно им порача дека Македонија не им припаѓа ни на Србите, ни на Грците нити на Бугарите, а си припаѓа сама на себе и со своите интереси и со своја политика кои им припаѓаат на сите Македонци. Посебно на Бугарија, како најагресивна, и порача да не мисли на Македонија туку да си ја чува Бугарија како што Македонците нема да мислат за Бугарија, но ќе си ја чуваат Македонија. Со слична интонација им се обрати и на одродените и продадените Македонци со зборовите. Македонија си има свои интереси, оној што сака да работи за нејзиното присоединување кон Бугарија, Грција или Србија, тој може да се смета за добар Бугарин, Грк или Србин, но не и за добар Македонец. Гоце за заслугите на борците бараше да се суди според делата, а не според изјавите на поединци. За најголем престап го сметаше да се ограбува народот за кој си се борел. Остро ја осудуваше узурпацијата на власта од поединци за лични цели затоа што таа претставуваше симбол на измама, насиле и грабеж. Од раководителите бараше за сторените грешки самите да си судат.

Дел од својата активност Гоце ја посветил на вооружувањето на Револуционерната организација и обезбедувањето на материјални средства за потребите на Организацијата. Истите ги набавуваше од имотните граѓани, македонската организација и со киднапирање имотни луѓе и странци во лицето на грабнувањето на Мис Стоп за чие ослободување организацијата добила 15.000 златни турски лири за купување на оружје. Се залагаше и за самонаоружувањето кое создаваше чувство на сигурност и остварување на саканата слобода. Организатор е на две бомболеарници во с. Саблер и Дедино. Гоце голем придонес имаше за изградување на четничките институти односно формирање на револуционерните чети како боева сила на Организацијата. Нивното формирање му беше поверено на Гоце. Во нивното формирање ја крстареше цела Македонија која беше организирана со селски, градски, околински, до ревизиони чети. На нивно чело стоеше самиот Гоце кој редовно ги инспектираше во нивниот развој и дејствување. Гоце голема заслуга има и во формирањето на револуционерните судови и во придобивањето на селаните па дури и Турците за спорови да не се судат во турските затвори туку во револуционерните. Гоце беше приврзаник за вклучување во организацијата и на македонската жена. Пример даде со вклучување на својата сестра Руша. Мошне е значајна неговата дејност како задграничен претставник во Софија заедно со Ѓорче Петров. Престојот го користеше за одбрана на самостојноста и независноста на Македонската организација, за добивање парични средства и оружје и против неповиканото мешање на великобугарскиот Врховен комитет чиј претседател Николаев го предупреди дека се додека неговото раме пушка ќе крепи нема да дозволи влегување на врховистички чети. Гоце водеше остра борба против вклучување на врховистите во ЦК на МРО. Но во таа борба не успеа. Во

1900 година врховистите им помогнаа на Турците да го уапсат целиот централен комитет со исклучок на еден и преку Иван Гарванов да го превземат и предизвикаат неподготвено востание кое беше закажано во мај 1903 година. Гоце штом разбра за востанието веднаш се активира да го одложи неговото кревање. На двапати побара помош од Даме Груев да влијае но без успех. При престојот во Солун Гоце водел разговори со солунските гемисии кои многу ги симпатизирал и парично помагал да ги одложат динамитните атентати за подоцна како штетни за ослободителното дело кое се наоѓаше во најголема криза.

По недобивањето поддршка од Даме, Гоце се упати кон серскиот округ на конгрес на кој имаше намера да делува за да се одложи кревањето на востанието кое пред тоа го имаше само пролонгирано од мај до август. На пат за конгресот се задржува во село Баница. Но преку предавство е опсаден со бројна турска војска која заврзува нерамна борба. Гоце со своите четници при обидот за пробивање на блокадата со уште 9 четници загинава. Неговото загинавање ги потресе преживеаните. Неговиот содругар Димо Хаџи Димов неговото загинавање го доживеа како загинавање на својата половина и на најголемиот син на Македонија. За мртвиот Гоце ќе каже 15 часа Турците не смееа да ни се доближат, пред нас Гоце со лицето лежеше на земја чиниш како да ја оплакуваше судбината на Македонија. Гоце и денеска ја оплакува загрозената судбина на Македонија од бројни нејзини надворешни и внатрешни гробари. Гоце, денеска навршува 119 години од неговата физичка смрт, но се обесмрти во пантеонот на македонската слобода, а во нас духовно го помниме и ќе го помниме како дел од нашето живеење се додека векува македонскиот народ.

Неговото загинавање одекна со голема болка ширум тогашна поробена Македонија зошто го изгуби својот најголем син. Македонскиот народ пак во лицето на Гоцета го изгуби својот најдобар изразител и спроводник на своите ослободителни стремежи и најдалековиден идеолог и реалистичен визионер на македонската револуција која ја имаше осмислено како самостојна сенародна организирана демократска револуција со учество на сите национално потиснати и социјално обесправени македонски народни маси без разлика на верска исповест и национално-социјална припадност.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Андонов-Полјански, X. (1972). Гоце Делчев. I-VI, Култура, Скопје.
- Андонов-Полјански, X. (1978). Гоце Делчев и неговото време, Култура, Скопје.
- Влахов, Димитар. (1950). Македонија. Моменти од историјата на македонскиот народ. Скопје.
- Герджиков И. Мих.. (1945). Гоце Делчев, Револуционерен профил, Гоцев лист, 7. V. 1945.
- Гоце Делчев во спомените на современниците. (1972). Култура, Скопје.
- Димески, Д. (1994). Гоце Делчев. Скопје.
- Петров, Ѓорче. (1919) Гоце Делчев и неговото значење во македонската револуционерна организација (Беседа одржана по покана од група студенти по случај 16 годишнината од неговата смрт, Софија.
- Петров, Ѓорче. (1984). Спомени, Кореспонденција, (вовед, коментар и редакција Љубен Лапе), Скопје.